
Daguerreotip - 1er Daguerreotip de la península

Autor:

Data de publicació: 23-10-2010

Càmera de daguerrotip creada per la Maison Susse Frère, 1839

L'Atelier de l'artiste (el taller de l'artista) , Louis Daguerre, 1837.

París, Boulevard du Temple , a l'abril o maig de 1838, per Daguerre.

Retrat al daguerreotip de Lucrecia Guerrero Uribe. 1848. Autor: Fermín Isaza. Medellín, Colòmbia.

José de San Martín, en un retrat al daguerreotip de 1848, Museu Històric Nacional d'Argentina.

El daguerreotip (del francès daguerréotype) va ser el primer procediment fotogràfic anunciat i difós comercialment de manera oficial l'any 1839 de capturar imatges amb una càmera. Va sorgir a partir de les experiències prèvies inèdites de Joseph-Nicéphore Niépce (1765-1833), tractant de perfeccionar l'invent de la litografia va aconseguir fixar químicament les imatges reflectides en el interior d'una càmera obscura. Niépce va aconseguir obtenir la seva primera fotografia d'un paisatge en 1826, empleant un exposició de vuit hores. Poc abans de morir es va associar amb el decorador Louis-Jacques Mandé Daguerre (1787-1852), l'home del qual prové el nom i va perfeccionar el mètode de Niepce a partir d'una tècnica amb una placa de coure, coberta amb una solució de plata, i així, va aconseguir reduir el temps d'exposició a mitja hora i va rebre la glòria de l'invent.[1] La imatge es revelava amb vapors de mercuri, que donava una imatge detallada amb una superfície delicada que s'havia de protegir amb un vidre i segellar per evitar que s'ennegrís en entrar en contacte amb l'aire. El 1839, Daguerre completà el seu mètode, anomenat daguerrotip[2] i va ser donat a conèixer a París, a l'Acadèmia de les Ciències francesa.

Contingut

L'estudi de retrats

Una gran quantitat d'estudis van obrir les seves portes a partir de 1840, però els daguerrotips eren bastant cars i només se'ls podien permetre les persones adinerades, principalment l'aristocràcia i la incipient burgesia. S'ha de tenir en compte la complexitat dels Daguerrotips tant tècnicament com econòmicament, ja que no va ser fins al 1891 que no es va començar a comercialitzar la pel·lícula fotogràfica gràcies a Kodak, popularitzant així la fotografia. El retrat era la utilització més popular, tot i que també es feien daguerrotips per a fins documentals, antiguitats, fenòmens naturals o esdeveniments. Tot i això, era el calotip el mitjà en què se solia dur a terme aquesta fotografia de paisatges naturals i urbans, d'arquitectura, de vegetació, etc.[3]

Els estudis dels daguerrotips estaven normalment situats a dalt de tot d'un edifici, degut als sostres de vidre que deixaven entrar tota la llum natural possible. La persona retratada es situava en una plataforma elevada que podia girar buscant la llum del sol per la correcta il·luminació. S'utilitzaven artilugis mecànics per subjectar la persona retratada, ja que havia de posar durant llargs períodes de temps. El cos sí que podia mantenir-se immòbil, però era inevitable cert moviment en els ulls, per això s'havia de pintar posteriorment sobre la imatge presa.[4]

Procés[5]

Primer, un assistent netejava la placa de plata fins que la superfície reflectia molt bé la llum. Aquesta, després es portava en una sala fosca i era tractada amb productes químics com el clorur de iode o de brom. La placa amb la coberta de plata cap avall era exposada a vapors de iode dins d'una caixa hermètica on un got contenia la substància, prenent la superfície un color daurat o groc, indicatiu que quedava sensibilitzada a la llum, raó per la qual es mantenia protegida de qualsevol il·luminació fins que era col·locada en una càmera fotogràfica.

A continuació es col·locava la placa tractada dins la càmera i quan la persona estava preparada, es retirava la coberta per tal de què la placa fos impressionable, aleshores el temps d'exposició s'havia de controlar.

Un cop passat el temps necessari, la placa de plata exposada es portava a la sala fosca on es revelava la imatge mitjançant els vapors del mercuri escalfat. Els vapors s'adherien a les zones exposades formant una amalgama blanca de mercuri i plata, les zones no exposades a les que romanien el iodur de plata, no reaccionaven amb el mercuri. Aleshores aquesta es fixava banyant-la amb tiosulfat de sodi i a continuació es netejava amb aigua destil·lada i s'assecava.

També, existien tècniques com l'entonat, que millorava el contrast i la qualitat de la imatge a la vegada que prevenia la corrosió. L'entonat és una invenció del francès Hippolyte-Louis Fizeau. Després de banyar la placa a hiposulfit, l'escalfava col·locant-la horitzontalment sobre una feble flama, llavors li deixava caure a sobre una solució de clorur d'or, amb el que se li donava més intensitat a les parts de llum de la imatge, fent que la superfície fos menys fràgil.

Pel que fa als acabats, també són freqüents els daguerreotips que presenten color en algunes zones, tot i que la majoria solen ser monocromàtics (blanc i negre). Aquests van ser acolorits a mà utilitzant una barreja de pigments i goma aràbiga que era posada sobre la imatge revelada.[6] Ara bé, quan un daguerreotip queda sobreexposat, és a dir, rep més llum de l'adequada, les altes llums tendeixen a un color blau cobalt molt intens a causa d'un fenomen químic. Al segle XIX es considerava un error, i qui fes això, era un daguerrotipista de poca qualitat.[7]

Finalment el retrat-daguerrotip es cobria amb una placa de vidre per protegir-la i es podia muntar en un marc de decoració i es presentava al client. Cal dir, que al principi aquests retrats eren molt petits i per apreciar els detalls s'havien de mirar amb una lupa.

Funcionament

Els daguerreotips es distingeixen d'altres procediments fotogràfics perquè la imatge es forma sobre una placa de coure platejat. És a dir, només és un daguerreotip si el suport és d'aquest tipus.

La imatge revelada està formada per partícules microscòpiques d'aliatge de mercuri i plata, ja que el revelat amb vapors de mercuri produeix amalgames a la cara platejada de la placa. Prèviament aquesta mateixa placa era exposada a vapors de iode perquè fos fotosensible.[8]

A la fi de l'any 1840 s'havien aconseguit tres progressos tècnics en el daguerrotip. En primer lloc, es va aconseguir una lent fins a 22 vegades més brillant. A més, es va augmentar la sensibilitat de les plaques davant la llum al ser recobertes per substàncies halògenes (acceleradors o substàncies ràpides), amb la qual cosa el temps d'exposició es va reduir. Finalment, les plaques es van daurar per a enriquir els tons.

Els daguerreotips es distingeixen d'altres procediments perquè la imatge es forma sobre una superfície de plata polida com un mirall. Per economitzar, normalment les plaques eren de coure platejat, ja que només era necessari disposar d'una cara platejada.

Inconvenients

Al principi dels temps d'exposició eren molt llargs. Per exemple, 10 minuts amb llum brillant, per això el 1839 només es prenen vistes exteriors. Però aquests temps es van reduir progressivament mitjançant l'ús de lents Petzval i d'«acceleradors químics».[9] A partir de 1841 els retrats van poder realitzar-se en menys d'un minut.

Són peces úniques. No permeten tirar còpies en no existir un negatiu apropiat. En realitat, un daguerreotip és alhora negatiu i positiu, podent veure d'una o altra forma segons els angles d'observació i d'incidència de la llum que rep. Però un daguerreotip es pot reproduir, com qualsevol altre objecte, fotografiant-lo de nou.

Els vapors de mercuri, del revelat, són molt perjudicials per a la salut.

Les imatges resultants són fràgils. No s'han de tocar fora del seu estoig o caixa de protecció, perquè es fan malbé irreversiblement. S'han de conservar sense obrir els estoigs.

Generalment, la imatge original està invertida lateralment, com en un mirall. En el cas de les vistes, és molt important tenir en compte que una imatge invertida pot produir errors en la identificació del lloc exacte de la presa. Vegeu la imatge adjunta de Barcelona el 1848, amb una vista de la Muralla del Mar i una aparent Casa Xifré, que en realitat és la veïna Casa Vidal Quadras (cantonada "Passeig d'Isabel II " i " Pas de Sota Muralla "), des del Passeig de Colom. Ambdues cases tenen façanes similars, amb porxos, al Passeig d'Isabel II.

Història

Niépce i Daguerre van formar una associació el 14 de desembre de 1829, després de la signatura del contracte dos homes ja no es van tornar a veure, però es va mantenir el contacte per algun temps.

Daguerre mancava de la formació científica de Nicéphore Niépce, qui havia aconseguit fixar imatges per efecte de la llum en un material fotosensible, de fet aquest només va modificar una mica l'invent de Niépce perfeccionant l'ús de iodur de plata, l'acció del vapor de mercuri i la dissolució dels residus de iode amb una solució salina calenta, però com que Niépce mor el 1833, Daguerre negocia un acord amb Claude Niépce, fill del difunt, pel qual li atorgava la meitat dels diners al fill de Niépce, però li donava exclusivitat de la patent a Daguerre. Així, Daguerre s'encarrega de promocionar l'invent posteriorment i d'esborrar el crèdit del seu company. [1]

Entre els anys 1836 i 1838 Daguerre va realitzar nombrosos assajos previs a la divulgació. Per exemple, a l'abril o maig de 1838, va obtenir la coneguda vista titulada Boulevard du Temple, amb una exposició de prop de 10 minuts. Aquesta imatge és considerada la primera fotografia en la qual apareix la silueta d'una persona: un client d'un enllustrador, a l'angle inferior esquerre, ampliant la vista. Anteriorment Daguerre havia pres altres vistes de París i realitzat bodegons.

El juliol de 1839 el govern francès va comprar aquest procediment i a través de l'Académie des Sciences el va difondre perquè tothom pogués usar-lo lliurement i sense patents.[10] Molts diaris van publicar la notícia i el mètode a seguir en tots els continents. Es van realitzar demostracions públiques en diversos països, entre elles es poden assenyalar les realitzades aquest mateix any a Espanya i Els Estats Units o l'any següent en Mèxic, Brasil i Uruguai. Les primeres cambres comercials fabricades seguint les recomanacions de Daguerre van ser la fabricada pel seu cunyat Alphonse Giroux i la dels germans Susse.

Els daguerreotips van ser coetanis amb altres procediments fotogràfics, com el calotip del britànic Fox Talbot que es va difondre menys per tenir una patent. Però a partir de 1855 es va imposar el procediment del negatiu de vidre al col·lodió humit i la còpia en paper a l'albúmina.

La passió pel daguerrotip es va estendre per Europa i els seus cultivadors l'utilitzaven per reproduir monuments i paisatges, seguint els consells del seu inventor. Naturalment, també va haver-hi homes que immediatament van comprendre la importància de l'invent, com per exemple Arago y Gay Lussac, que no va ocultar la seva fascinació davant la "matemàtica exactitud" i "imaginable presició" dels detalls reproduïts per la càmera; Charles Robert Darwin va renunciar als seus dibuixos i va preferir la fotografia per il·lustrar *La expresión de las emociones en el hombre y los animales* (1872); Eugène Delacroix va comparar l'invent amb un "diccionari" de la Naturalesa i va aconsellar als pintors que el consultessin assíduament; William Randolph Hearst, magnat de la premsa americana, va començar a il·lustrar amb fotografies els articles del *Examiner*. [1]

El daguerrotip va comportar una gran competència als pintors i miniaturistes, ja que els dibuixos i gravats no podien competir amb el realisme de la fotografia. La situació es va agreujar fins a tal punt que algunes agrupacions artístiques franceses arribaren a demanar al Govern la prohibició del daguerreotip perquè el consideraven una seriosa amenaça i una competència deslleial.[11]

Daguerreotip a Espanya

Barcelona el 1848. Vista al daguerreotip, amb la Muralla del Mar i la Casa Vidal Quadras. La imatge està invertida lateralment.

A Espanya es van realitzar daguerreotips entre 1839 i 1860 com a màxim, mentre que en altres països com els Estats Units es va estar utilitzant durant un major període. Actualment, el daguerrotip original més antic que es conserva a Espanya va ser realitzat per un aficionat el setembre de 1848, probablement com un homenatge al daguerrotip d'Alabern (explicat posteriorment). Intenta, per tant, reproduir aquesta primera imatge, des d'un punt de vista lleugerament picat, en el qual veiem la casa Xifré des del costat oposat. Pertany a una col·lecció particular i el podem trobar al Museu d'Art Modern de Tarragona. No obstant això, es conserva un daguerrotip encara més antic de l'any 1840, de les vistes dels terrats de Cadis, que es custodia en el Museu Paul Getty de Los Angeles (Califòrnia).

Barcelona va ser una de les ciutats que s'incorporaren gairebé instantàniament al nou procediment. El Dr. Felip Monlau, metge barceloní, assabentat de l'invent que havia creat Daguerre, proposà a la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona que comprés un daguerreotip i amb la col·laboració del gravador Ramon Alabern i Casas van realitzar, el 10 de novembre de 1839, la que s'ha considerat primera demostració pública del daguerreotip a la península Ibèrica.[11] Ramon Alabern i Casas, obtingué des d'un terrat del pla de palau la primera imatge fotogràfica de Barcelona, l'edifici de la Llotja.[2] L'acte va ser acompanyat per una banda de música militar i el començament i final de l'exposició necessària per impressionar la placa, que va durar 22 minuts, es va anunciar amb trets de fusell. El diari "El Constitucional" del dia 8, va anunciar l'acte i entre altres coses deia:

"Si el tiempo lo permite, se sacará una vista de la Lonja y de la manzana de la casa Xifré, por lo que se previene a los vecinos de estos edificios que se retiren de sus balcones y ventanas durante los pocos minutos de la exposición... si algún espectador se desentiende de este ruego, quedará su indocilidad indeleblemente marcada en la plancha."

La placa es va sortejar entre el públic que va haver de comprar els bitllets de la rifa. El número premiat va ser el 56. El

dia 14 de novembre es va verificar aquest resultat en els locals de l'Acadèmia, on es va exposar durant uns dies el daguerreotip. Finalment se li va lliurar al ciutadà agraciats i des de llavors es desconeix el parador d'aquell primer daguerreotip. Contràriament, la càmera utilitzada es conserva actualment a l'Observatori Fabra de Barcelona; és una Giroux que porta una placa amb la signatura del propi Daguerre.[12]

Pocs dies després es va realitzar una altra demostració a Madrid.,[13][14][15] per ser precisos el 18 de novembre a les 15:00 hores, a mans de metges i farmacèutics d'origen català. Entre ells hi havia Joan M. Pou, Joaquín Hysern, Josep Camps i Mariano de la Pau Graells (de Logronyo). Tot i això, l'experiència de Madrid va ser totalment independent de la presa de Barcelona, ja que aquests no van conèixer de l'experiència catalana fins al dia 20 de novembre, en què va ser recollida per la premsa madrilenya. Així doncs, la imatge va ser la clàssica vista del Palau Reial des de l'altra riba del riu Manzanares. Com va passar a Barcelona, el daguerreotip va ser exposat al públic en l'anomenada Llotja dels Alemanys del carrer Montera, encara que en aquest cas no va ser sortejat. Malauradament, aquest daguerreotip es va destruir accidentalment el 1978, a la Facultat de Farmàcia de Madrid.

Existeixen evidències que a l'octubre de 1839 ja va passar un daguerrotipista per Lisboa, Funchal i Santa Cruz de Tenerife.[16] Aquest primer daguerrotipista era l'abat francès Louis Compte, que viatjava a bord de la fragata mercant Oriental, que es trobava en viatge donant la volta al món, encara que el vaixell es va enfonsar en sortir de Valparaíso.[17] Les demostracions de Compte a Rio de Janeiro i Montevideo el 1840 són una referència en la història del daguerreotip a Amèrica del Sud.

A Espanya es conserven molt poques vistes d'exterior fetes amb daguerreotip. Es coneixen dues vistes de Maó; 08:00 vistes de les obres de la carretera de Madrid a València, amb presos treballant encadenats, una vista de Barcelona, una vista de Cadis, una vista de la catedral de Màlaga, una vista del pati dels lleons de l'Alhambra de Granada (Andalusia), una vista presa des de La Giralda de Sevilla, una vista del Monestir de l'Escorial i dues més de Madrid. En canvi, els retrats al daguerreotip són més nombrosos.

Referències

- ? Anar a :1,0 1,1 Gubern, Román. Historia del cine (en castellà). Tercera edició. Barcelona: Editorial Lumen, 1993, p. 15-16.
- ? Anar a :2,0 2,1 Brotons, Ròmul. El triomf de la imaginació, 60 invents que han canviat el món (o gairebé). Barcelona: Albertí Editor, 2010, p. 44. ISBN 978-84-7246088-1.
- ? Alonso, Francisco. Daguerrotipistas, calotipistas y su imagen de la España del siglo XIX.
- ? «Recursos audiovisuales de precine | Museo del Cine | Girona». www.museudelcinema.cat. [Consulta: 4 desembre 2016].
- ? «Sussex PhotoHistory» (en anglès).
- ? Historicos, Procesos Fotograficos. «Daguerrotipo». PROCESOS FOTOGRAFICOS HISTORICOS, 05-07-2007. [Consulta: 4 desembre 2016].
- ? Carranza, Erasto «El daguerrotipo en el siglo XXI». Alquimia, 2013, pàg. 18-25.
- ? Kurtz, Gerardo F. «Origen de un medio gráfico y un arte. Antecedentes, inicio y desarrollo de la fotografía en España». A: Summa Artis. Origen de un medio gráfico y un arte. Antecedentes, inicio y desarrollo de la fotografía en España. Madrid: Espasa Calpe, S. A, 2001, p. 88. ISBN 84-239-5492-7 [Consulta: 9 agost 2010].
- ? Les contribucions de John Frederick Goddard i Antoine Claudet van permetre una major extensió del daguerreotip.
- ? Gernsheim, H.; Gernsheim, A.. A Concise history of photography (en anglès). Londres: Thames and Hudson, 1965. OCLC 425560 [Consulta: 3 febrer 2010]. «No obstant això, Daguerre va obtenir una patent a Anglaterra cinc dies abans de fer-se públic el procediment.»
- ? Anar a :11,0 11,1 «El daguerrotip. Els orígens de la fotografia a Barcelona». Núvol.
- ? «La primera fotografía hecha en España – Revista R@mbra». Revista R@mbra. [Consulta: 4 desembre 2016].
- ? Newhall, B.; Fontcuberta, J.. Història de la fotografia. Des dels seus orígens fins als nostres dies. Barcelona: Editorial Gustavo Gili SA, 1983, p. 300. ISBN 84-252-1163-8.
- ? López Mondéjar, P. Història de la fotografia a Espanya. 4a ed.. Barcelona: Lunwerg editors, 1999, p. 16. ISBN 8477826609.
- ? «La fotografia (fotografia artística a Catalunya)». Web. Generalitat de Catalunya, 2012. [Consulta: Juliol 2013].
- ? Teixidor, Carles. La fotografia a les Canàries i Madeira: l'època del daguerreotip, el col·lodió i l'albúmina: 1839-1900, 1999. ISBN 84-605-8665-0.
- ? Bécquer Casaballe, A. i Cuarterolo, MA. Imatges del Riu de la Plata: crònica de la fotografia rioplatense: 1840-1940. Buenos Aires: Editorial del Fotógraf, 1983 [Consulta: 9 agost 2010].

Vegeu també

Porxos d'en Xifré
Ambrotip
Ferrotip
Ramon Alabern
József Miksa Petzval

Enllaços externs

En altres projectes de Wikimedia:

Commons (Galeria)

Commons (Categoria)

Vista de Madrid al daguerreotip. Imatge invertida lateralment. Vista amb l'església del Carme, de Madrid, presa des del carrer Espoz i Mina, cap a l'any 1854. En construcció hi ha l'edifici número 2 de la Porta del Sol, acabat el 1856. No és la fotografia més antiga de Madrid, ja que es conserven altres vistes anteriors al daguerreotip i al calotip (en paper a la sal). Aquest daguerreotip ha estat adquirit per l'Estat espanyol, i assignat al Museu Nacional del Romanticisme de Madrid.

Registres d'autoritat

GND: 4123031-0
SELIBR: 142530

Bases d'informació

23-10-2010 (0 lectures)

Categoria: Science

RAMÓN ALABERN I MOLES

[Salta a la navegació](#)[Salta a la cerca](#)

Ramon Alabern i Moles

Biografia

Naixement

(es) Ramón Alabern y Moles

18 desembre 1811

Begues (Baix Llobregat)

Mort

28 gener 1888 (76 anys)

Madrid

Activitat

Ocupació

Fotògraf i daguerrotipista

Família

Germans

Pau Alabern i Moles

Parents

Ramón Alabern Casas (nebot)

Vista semblant al primer daguerreotip fet a Espanya per Ramon Alabern i Moles el 1839 amb una vista de la Casa Xifré i la Llotja de Mar de Barcelona, els temes són els mateixos, però l'angle de visió és diferent .. (Imatge invertida lateralment, com en un mirall).

Daguerreotip de la Casa Vidal Quadras, prop de la Casa Xifré, l'any 1848. Imatge invertida lateralment, com en un mirall.

Ramon Alabern i Moles (Begues, Baix Llobregat, 1811 - Madrid, 1888)[1] fou un gravador i fotògraf català, va ser el daguerreotipista encarregat de realitzar la primera fotografia a Espanya, que va tenir lloc el 10 de novembre de 1839 a Barcelona.[2][3]

Contingut

Biografia

Va aprendre l'ofici de gravador seguint la tradició familiar, però va tenir ocasió de contemplar a París les demostracions de Daguerre i aprendre a realitzar els daguerreotips.[4] A la capital francesa ja havia realitzat un daguerreotip de l'església de la Madeleine.[5]

La presa de la primera fotografia es va realitzar en una sessió pública amb un enquadrament que incloïa la Llotja i la casa Xifré, amb un temps d'exposició de 22 minuts. L'esdeveniment va ser promogut per Pere Felip Monlau i Roca que va proposar l'adquisició de la càmera que el mateix Ramon Alabern i Moles havia portat de París, i els seus accessoris per l'Acadèmia de Ciències de Barcelona.[6] Gran part de la informació sobre l'esdeveniment es deu a la publicació de la notícia en el Diari de Barcelona. El daguerreotip es va enmarcar i sortejar entre els 103 assistents a l'acte, les butlletes es van vendre a sis reals i va sortir agraciats el número 56.[5] No es coneix el parador d'aquesta planxa original, però si es conserva l'equip emprat per a la seva realització, a l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona. Sembla que es va realitzar una segona presa des d'un altre angle que tampoc es conserva.[7]

Després d'aquest esdeveniment Alabern es va dedicar a fer fotografies de manera complementària al seu treball de gravador, existint diverses publicacions del seu treball com l'obra titulada «Espanya: obra pintoresca en làmines» que combina daguerreotips i dibuixos a mà i en què van participar Lluís Rigalt i Antoni Roca Sallent amb introducció de Francesc Pi i Margall.[3][8]

Comparació 1848-2011

Comparació del 1r daguerreotip (conservat) fet a Espanya (1848) amb la mateixa vista (perspectiva diferent) de l'any 2011

Referències

- ? García Felguera / Martí Baiget, María de los Santos /Jep. {{{títol}}}. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Arxiu Fotogràfic de Barcelona, 2014, p. 36 - 37. ISBN 978-84-9850-593-1.
- ? Brotons, Ròmul. El triomf de la imaginació, 60 invents que han canviat el món (o gairebé). Barcelona: Albertí Editor, 2010, p. 44. ISBN 978-84-7246088-1.
- ? Anar a :3,0 3,1 López Mondéjar, P. Història de la fotografia a Espanya. 4a ed.. Barcelona: Lunwerg editors, 1999, p. 16, 27. ISBN 8477826609.
- ? Sougez, ML; Pérez Gallardo, H.. Diccionari d'història de la fotografia. Madrid: Edicions Càtedra, 2003, p. 27. ISBN 84-376-2038-4.
- ? Anar a :5,0 5,1 Fontanella, L. La història de la Fotografia a Espanya des dels seus orígens fins a 1900. Madrid: Edicions l'Aspecte, 1981, p. 28. ISBN 84-86022-00-2.
- ? Newhall, B.; Fontcuberta, J.. Història de la fotografia. Des dels seus orígens fins als nostres dies. Barcelona: Editorial Gustavo Gili SA, 1983, p. 300. ISBN 84-252-1163-8.
- ? «Ramon Alabern i Molas» (en castellà). [Consulta: 29 novembre 2020].
- ? Pi i Margall, F.; Rigalt, L.; Puiggari, J.; Roca, A.. Espanya: obra pintoresca en làmines. Barcelona: sn, 1842. OCLC 82054704.

Vegeu també

Josep Xifré i Casas
Porxos d'en Xifré
Edifici Xifré
Daguerreotip

Bibliografia

Brotons, Ròmul. El triomf de la imaginació, 60 invents que han canviat el món (o gairebé). Albertí Editor, 2010.
Espanya-obra pintoresca en láminas.pdf

Enllaços externs

Estudi Porxos Xifré

Registres d'autoritat

CANTIC: a1034889x

BNE: XX1548902

VIAF: 87277453

ISNI: 0000 0003 8821 761X

ULAN: 500038261

Bases d'informació

GEC: 21917680